

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bohdan Bieniek (przewodniczący)

SSN Piotr Prusinowski (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania B. Z.

od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno - Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji w Warszawie

o wysokość emerytury policyjnej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 15 stycznia 2025 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z dnia 2 listopada 2022 r., sygn. akt III AUa 1763/21,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i
orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Piotr Prusinowski Bohdan Bieniek Romualda Spyt

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 2 listopada 2022 r. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 22 czerwca 2021 r. w ten sposób, że w sprawie o wysokość emerytury policyjnej oddalił odwołanie B. Z. od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie.

Decyzją z dnia 17 lipca 2017 r. organ rentowy ponownie ustalił od dnia 1 października 2017 r. wysokość emerytury odwołującej się i ustalił jej wysokość na kwotę 2.069,02 zł. Zgodnie z informacją IPN odwołująca się w okresie od dnia 1 października 1984 r. do dnia 31 lipca 1990 r. pełniła służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służby Ochrony Państwa, Państwowej Straży Pożarnej, Służby Celno-Skarbowej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1121 ze zm., dalej jako „ustawa zaopatrzeniowa”). Przed wydaniem decyzji, od dnia 1 marca 2017 r. wysokość świadczenia wynosiła 3.494,61 zł.

Wyrokiem Sądu Okręgowego we Wrocławiu zmieniono zaskarżoną decyzję i ustalono wysokość emerytury odwołującej się od dnia 1 października 2017 r. w wysokości obowiązującej do dnia 30 września 2017 r. wraz z przysługującymi wzrostami i dodatkami. Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 30 sierpnia 1984 r. ubezpieczona zwróciła się z podaniem o przyjęcie do pracy w Wojewódzkim Urzędzie Spraw Wewnętrznych we Wrocławiu w Służbie Bezpieczeństwa. W treści podania wskazała, że praca ta da jej pełną satysfakcję i jest zgodna z jej poglądami. Ponadto wnioskodawczyni podała, że chciałaby przyczyniać się do umacniania ładu i porządku publicznego. Zdecydowała się na podjęcie pracy w SB, gdyż dawało jej to możliwość kontynuowania kariery sportowej. Z dniem 1 października 1984 r. ubezpieczona została przyjęta do służby w SB i mianowana funkcjonariuszem na okres służby przygotowawczej na stanowisko wywiadowcy Wydziału „B”. Wydział „B” zajmował się obserwacją i był podzielony na cztery sekcje. Ubezpieczona trafiła do

sekcji, która zajmowała się zabezpieczaniem wizyt dyplomatów. W związku z tym, że odwołująca się posługiwała się dwoma językami, pracowała w ambasadzie niemieckiej. Tłumaczyła pisma z języka niemieckiego na polski, a także zajmowała się szatnią operacyjną oraz odzieżą służbową, w tym jej naprawianiem oraz konserwacją. Ubezpieczona nigdy nie pracowała jako wywiadowca, mimo że została przyjęta na taki etat. Nie wykonywała żadnych czynności wywiadowczych, lecz wyłącznie prace biurowe. Nie posiadała broni. W okresie od 13 maja 1985 r. do 28 maja 1985 r. ubezpieczona odbyła przeszkolenie na kursie „0” dla nowo przyjętych wywiadowców Wydziału „B”. Była pracownikiem zdyscyplinowanym i sumiennym, należycie wykonującym wydane jej polecenia. Podczas pracy wnioskodawczynie wykazywała własną inicjatywę oraz pomysłowość, a także umiejętność dostosowania się do zaistniałej sytuacji. Z dniem 1 października 1988 r. została mianowana na funkcjonariusza stałego.

W dniu 27 czerwca 1989 r. ubezpieczona ukończyła Szkołę Chorążych Biura B MSW i złożyła egzamin na młodszego chorążego Milicji Obywatelskiej w specjalności obserwacja zewnętrzna z wynikiem ogólnym dobrym. Z dniem 25 września 1989 r. została mianowana na stanowisko starszego wywiadowcy. Ubezpieczona nie nawiązywała kontaktów z opozycją oraz kościołem. Podczas zatrudnienia w Wydziale „B” ubezpieczona nadal była czynnym sportowcem. Trenowała w AZS AWF W., należała do kadry Polski.

Wnioskodawczynie po przemianach ustrojowych przeszła pozytywną weryfikację. Została przyjęta do Komendy Wojewódzkiej Policji na stanowisko aspiranta. Zakres zadań ubezpieczonej nie uległ zmianie, nadal wykonywała te same czynności jak podczas służby w wydziale „B”. Została odznaczona Brązową Odznaką Zasłużonego Policjanta. Decyzją z dnia 10 lutego 2014 r. Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych ustalił wnioskodawczynie prawo do emerytury policyjnej.

W ocenie Sądu Okręgowego odwołanie pozostawało zasadne. Sąd wskazał, że dokonując ustaleń stanu faktycznego oparł się na dokumentacji zgromadzonej przez organ, informacji IPN o przebiegu służby, cyfrowej kopii akt personalnych IPN dołączonych do akt sprawy w toku prowadzonego postępowania sądowego, oraz dokumentacji przedłożonej przez samą wnioskodawczynię. Ponadto, istotne

znaczenie w ustaleniu stanu faktycznego i podjęciu rozstrzygnięcia w przedmiotowej sprawie miały wyjaśnienia samej ubezpieczonej, złożone na rozprawie w dniu 8 lipca 2021 r., które Sąd ocenił jako wiarygodne, ponieważ były one logiczne, spójne, a także znajdowały odzwierciedlenie w pozostałym zebranym materiale dowodowym. Sąd podkreślił, że ubezpieczona nigdy nie pracowała jako wywiadowca, mimo że została przyjęta na taki etat. Nie wykonywała żadnych czynności wywiadowczych, lecz wyłącznie prace biurowe. Oceniając przebieg służby wnioskodawczynie wskazano, iż w orzecznictwie przyjmuje się, że zawarta w art. 13b i art. 22a w zw. z art. 13c ustawy zaopatrzeniowej definicja ustawowa "służby na rzecz totalitarnego państwa" przedstawia się jako kryterium wyjściowe w analizie sytuacji prawnej indywidualnych funkcjonariuszy. Kształtuje ona pewne wzruszalne ustawowe domniemanie o aksjologicznej podstawie obejmowania wszystkich funkcjonariuszy pełniących służbę w czasie i miejscach wskazanych w ustawowej definicji, restrykcyjnymi unormowaniami w zakresie ustalania wysokości świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego. Sąd stwierdził, że nie sposób przyjąć, iż okolicznościami przesądzającymi o takiej służbie są wyłącznie ramy czasowe i miejsce pełnienia służby. W ocenie Sądu byłaby to ocena zbyt restrykcyjna. Powołano się również na uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2020 r., III UZP 1/20 (OSNP z 2021 r., nr 3, poz. 28). Zdaniem sądu nie sposób zrównać sytuację osoby wykonującej jedynie pewne formalno-techniczne czynności na rzecz działalności wewnętrznej cywilnych oraz wojskowych instytucji i formacji wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, z osobami aktywnie zwalczającymi struktury opozycyjne, wypełniającymi zadania służby bezpieczeństwa, czy choćby zadania wywiadowcze i kontrwywiadowcze. W ocenie Sądu służba wnioskodawczynie w służbie bezpieczeństwa, z uwagi na jej charakter, zakres wykonywanych czynności oraz zaangażowanie nie była działalnością na rzecz państwa totalitarnego, a raczej należałoby ją uznać za działalność na rzecz państwa jako takiego. Ponadto zauważono, że ubezpieczona zdecydował się na podjęcie zatrudnienia w SB z uwagi na chęć kontynuacji i rozwoju swojej kariery sportowej. Taką możliwość dawało jej pełnienie służby w SB. Podejmując zatrudnienie ubezpieczona kierowała się pobudkami osobistymi, a nie politycznymi. Analizując przedłożoną przez IPN dokumentację i akta osobowe wnioskodawczynie, Sąd

wskazał, że nie sposób zarzucić wnioskodawczyni szczególnego zaangażowania w działalność bezpośrednio ukierunkowaną na realizowanie przez państwo totalitarnych zadań, w tym choćby jakąkolwiek własną inicjatywę w rozszerzeniu zakresu swoich działań, czy też wspieraniu systemu totalitarnego. Zgromadzone dokumenty w ocenie Sądu mogą jedynie wskazywać na obraz pracownika chcącego w miarę poprawnie wykonywać powierzone mu zadania i podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Należy zauważyć, że ubezpieczona nie wyróżniła się w wykonywaniu zadań służbowych, o czym świadczy brak wyróżniania jej nagrodami pieniężnymi oraz premiami. Nie sposób też uznać w ocenie Sądu, biorąc pod uwagę przedstawione przez IPN dokumenty, iż wnioskodawczyni w jakikolwiek aktywny sposób uczestniczyła w działaniach związanych z naruszeniami praw człowieka, lub w jakikolwiek sposób się do nich przyczyniła. W ocenie Sądu, nie istniały żadne dowody wskazujące na to, że działalność wnioskodawczyni w spornym okresie dawałaby podstawę do zakwalifikowania jej do kategorii osób pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa. W szczególności, jak już zostało wskazane powyżej, nie zostały przedstawione żadne dokumenty na wykonywanie przez nią działań związanych ze zwalczaniem środowisk opozycyjnych. Znamienne było także w ocenie Sądu okoliczność, iż wnioskodawczyni nie musiała przechodzić indywidualnego procesu weryfikacji. Z dniem 31 lipca 1990 r. została ona zwolniona z MO i przyjęta do Policji, w której służyła aż do nabycia uprawnień emerytalnych. Powyższe okoliczności świadczą o nieistnieniu po stronie osób przyjmujących wnioskodawcę do służby w Policji wątpliwości co do rzeczywistego charakteru jej służby w spornym okresie.

Sąd Apelacyjny uzupełniając ustalił, że zgodnie z opinią służbową z dnia 8 września 1987 r. ubezpieczona prawidłowo sporządzała dokumentację służbową oraz osiągała dobre wyniki w wykonywaniu zdjęć operacyjnych, ustalaniu kontaktów i adresów. Kolejno we wniosku personalnym z dnia 10 lipca 1989 r., dotyczącym mianowania wnioskodawczyni na stanowisko starszego wywiadowcy Wydziału „B”, wskazano, że na zajmowanym wówczas stanowisku wywiadowcy ubezpieczona podczas realizacji zadań przejawiała własną inicjatywę i pomysłowość.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że apelacja organu rentowego zasługiwała na uwzględnienie. W ocenie Sądu odwoławczego, Sąd pierwszej instancji,

przeprowadzając wymagane ustalenia dokonał błędnej oceny prawnej przesłanek uzasadniających przeliczenie emerytury wnioskodawczyni. Sąd podkreślił, że wydany w sprawie wyrok jest wynikiem dokonania indywidualnej w sprawie wykładni przepisów znajdujących zastosowanie w stosunku do wnioskodawczyni i oceny zaistnienia przesłanek warunkujących obniżenie emerytury. Takiej oceny dokonał Sąd w wyniku analizy obowiązków wykonywanych przez wnioskodawczynię w okresie od 1 października 1984 r. do 31 lipca 1990 r. pod kątem dyspozycji art. 13b ustawy zaopatrzeniowej.

Sąd podkreślił, że w ustalonym i jednolitym orzecznictwie sądowym nie podlega dyskusji, że sąd powszechny, rozpoznający sprawę w wyniku wniesienia odwołania od decyzji organu emerytalnego w sprawie ponownego ustalenia wysokości emerytury lub renty policyjnej nie jest związany treścią informacji o przebiegu służby przedstawionej przez Instytut Pamięci Narodowej - zarówno co do faktów (ustalonego w tym zaświadczeniu przebiegu służby) jak i kwalifikacji prawnej tych faktów (zakwalifikowania określonego okresu służby jako służby w organach bezpieczeństwa państwa). Tą samą zasadę należy przenieść na informację IPN co do okresów służby na rzecz totalitarnego państwa. Związanie to obejmuje jedynie organ emerytalny, który przy wydawaniu decyzji musi się kierować danymi zawartymi w informacji o przebiegu służby. Sąd stwierdził, że celem ustawodawcy było wyeliminowanie wątpliwości interpretacyjnych przy ocenie służby byłych funkcjonariuszy na rzecz totalitarnego państwa przez precyzyjne wskazanie instytucji i formacji, w których służba miała taki właśnie charakter. Stwierdził Sąd, że w świetle art. 13b ustawy zaopatrzeniowej wystarczające jest formalne wykazanie, że wnioskodawca pełnił służbę w jednej z enumeratywnie wymienionych w tym przepisie instytucji czy formacji, która została uznana przez ustawodawcę za służbę na rzecz totalitarnego państwa. A zatem wystarczające jest pełnienie służby w tych instytucjach i formacjach, natomiast rzeczywisty charakter zadań i obowiązków funkcjonariusza realizowanych w tych instytucjach i formacjach jest, w świetle tej normy, prawnie obojętny. Powyższe skutkuje tym, że kryterium pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej podlega sądowej weryfikacji, ale jedynie w zakresie formalnej przynależności konkretnego

funkcjonariusza do instytucji wymienionych w art. 13b ustawy. Sąd podkreślił, że ustawodawca nie przewidział po stronie takiego funkcjonariusza uprawnienia do kwestionowania pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa przez dowodzenie, że służba pełniona w tym czasie, we wskazanych w art. 13b instytucjach i formacjach, nie była służbą na rzecz totalitarnego państwa. Wskazał natomiast, że funkcjonariusz, któremu obniżono świadczenie zaopatrzeniowe, może wystąpić do właściwego ministra o weryfikację spornych okresów jego służby w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, jeżeli uważa, że spełnił warunki, o których mowa w jej art. 8a tej ustawy. Jednocześnie przywoławszy fragmenty uzasadnienia uchwały III UZP 1/20 Sąd odwoławczy stwierdził, że nie jest wystarczające jedynie stwierdzanie formalnej przynależności, czy pełnienia służby w wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej cywilnych i wojskowych instytucjach, czy formacjach, ale wymagana jest również ocena merytoryczna dotycząca przebiegu rzeczywistego tej służby i pełnionych funkcji i ról lub braku udziału w zwalczaniu wszelkich ruchów wolnościowych i dążeń demokratycznych. Zdaniem Sądu Apelacyjnego uchwała Sądu Najwyższego jednoznacznie wyklucza automatyczne utożsamienie służby na rzecz formacji wyszczególnionych w powyższych przepisach, jako wystarczających do zmniejszenia świadczenia.

W ocenie Sądu Apelacyjnego indywidualna ocena przebiegu spornego okresu służby wnioskodawczynie daje podstawy do oceny, że była to działalność na rzecz państwa totalitarnego w rozumieniu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, przy czym najistotniejszy pozostawał rzeczywisty charakter wykonywanych przez odwołującą się obowiązków. To w tym aspekcie Sąd Apelacyjny dostrzegł, że Sąd Okręgowy dokonał nieprawidłowej oceny znaczenia działań wnioskodawczynie, ponieważ kluczowym dla sprawy okolicznościom błędnie nadano marginalne znaczenie. Dodatkowo dla ustalenia pełnego przebiegu służby odwołującej się, Sąd Apelacyjny poczynił dalsze dodatkowe ustalenia faktyczne. W ocenie tego Sądu należało zwrócić szczególną uwagę nie tylko na zaszeregowanie ubezpieczonej na konkretnych stanowiskach i jej zeznania, ale i przebieg jej służby, której ocena możliwa była na podstawie dokumentów zgromadzonych w aktach IPN. Umniejszenie roli ubezpieczonej i stwierdzenie przez Sąd Okręgowy, że wnioskodawczynie nigdy w rzeczywistości nie pracowała jako wywiadowca, mimo że

została przyjęta na taki etat oraz nie wykonywała żadnych czynności wywiadowczych, lecz wyłącznie prace biurowe, było w ocenie Sądu Apelacyjnego błędne. Sąd stwierdził, że ubezpieczona będąc zatrudniona na stanowisku wywiadowcy Wydziału „B” osiągała dobre wyniki w wykonywaniu zdjęć operacyjnych, ustalaniu kontaktów i adresów. Następnie w uzasadnieniu wniosku personalnego o mianowanie wnioskodawczyni na stanowisko starszego wywiadowcy wskazano, że podczas realizacji zadań przejawiała własną inicjatywę i pomysłowość. To w tym aspekcie trudno podzielić pogląd Sądu pierwszej instancji, iż ubezpieczona nie pracowała w rzeczywistości jako wywiadowca, wręcz przeciwnie akta IPN przeczą takiej okoliczności. Sąd Apelacyjny nie zakwestionował podnoszonego przez ubezpieczoną związku pomiędzy jej osobistą motywacją rozwoju kariery sportowej, a podjęciem służby, to co do dalszych wyjaśnień związanych z wykonywanymi obowiązkami już w czasie służby należało podchodzić z dozą ostrożności w związku z możliwością prezentowania przez wnioskodawczynię jedynie korzystnych dla niej okoliczności. Ostatecznie w ocenie Sądu Apelacyjnego działania wnioskodawczyni na stanowisku wywiadowcy i starszego wywiadowcy nie mogły być obojętne i nieprzydatne dla funkcjonowania państwa totalitarnego.

Odwołująca się zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w całości. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę przez oddalenie apelacji organu rentowego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucono naruszenie:

- art. 13b w związku z art. 15c ustawy zaopatrzeniowej polegające na jedynie pozornym przyjęciu, że charakter działań i czynności danego funkcjonariusza winien być brany pod uwagę przy ustalaniu czy jego służba była służbą na rzecz państwa totalitarnego,

- ewentualnie art. 13b w związku z art. 15c ustawy zaopatrzeniowej przez ich niezastosowanie ponieważ Sąd Apelacyjny nie poczynił praktycznie żadnych ustaleń zmierzających do dokonania oceny na podstawie wszystkich okoliczności sprawy czy indywidualne czyny skarżącej w ramach służby stanowią służbę na rzecz państwa totalitarnego,

- art. 382 k.p.c. w zw. z art. 243² i art. 244 k.p.c. oraz w zw. z art. 227 k.p.c. przy uwzględnieniu art. 391 § 1 k.p.c. polegające na nieuwzględnieniu przez Sąd odwoławczy dowodów znajdujących się w aktach sprawy i zgromadzonych w ramach postępowania przed Sądem pierwszej instancji, to jest kompletnych akt personalnych IPN z których nie wynika, aby odwołująca wykonywała czynności na rzecz państwa totalitarnego,

- art. 382 k.p.c. w związku z art. 299 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c. przy uwzględnieniu art. 391 § 1 k.p.c. polegające na nieuwzględnieniu przez sąd odwoławczy twierdzeń powódki w zakresie przebiegu jej służby, pomimo iż z twierdzeń tych jednoznacznie wynika rodzaj wykonywanych przez zadań,

- art. 327¹ w związku z art. 391 § 1 k.p.c. polegające na wydaniu uzasadnienia wyroku wewnątrznie sprzecznego, albowiem z jednej strony uzasadnienie odwołuje się do wykładni art. 13b i art. 15c ustawy zaopatrzeniowej poczynionej przez Sąd Najwyższy w ramach sprawy III UZP 1/20, z drugiej zaś do całkowitego braku skonfrontowania omawianej wykładni art. 13b i art. 15c ustawy zaopatrzeniowej ze stanem faktycznym sprawy.

W odpowiedzi na skargę organ rentowy wniósł o jej oddalenie.

W dniu 9 października 2024 r. organ rentowy w konsekwencji wydania decyzji przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych (który na podstawie art. 8a ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej uznał, że wobec odwołującej się zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek wyłączający stosowanie przepisów art. 15c, art. 22a i art. 24a ustawy zaopatrzeniowej) dokonał ponownego ustalenia wysokości emerytury w wysokości sprzed wydania spornej w sprawie decyzji wraz z wyrównaniem. Następnie pismem z dnia 15 listopada 2024 r. organ rentowy zawnioskował o umorzenie postępowania kasacyjnego na podstawie art. 180 § 1 pkt 4 i art. 355 k.p.c. W odpowiedzi w piśmie z dnia 3 grudnia 2024 r. odwołująca się nie zaakceptowała wniosku organu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się zasadna.

W pierwszej kolejności Sąd Najwyższy zważył na przesłanki umorzenia postępowania na podstawie art. 355 k.p.c. lub art. 477¹³ §1 k.p.c. Zgodnie z pierwszym przepisem Sąd umorzy postępowanie, jeżeli powód ze skutkiem prawnym cofnął pozew, strony zawarły ugodę lub została zatwierdzona ugoda zawarta przed mediatorem albo z innych przyczyn wydanie wyroku stało się zbędne lub niedopuszczalne. Dodatkową przesłanką umorzenia postępowania zgodnie z art. 477¹³ § 1 k.p.c. w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest zmiana przez organ rentowy zaskarżonej decyzji przez wydanie decyzji uwzględniającej żądanie strony, przy czym „zmiana zaskarżonej decyzji” nie musi polegać na wydaniu nowej decyzji zmieniającej zaskarżoną, ale na wydaniu takiej decyzji, której skutkiem jest uwzględnienie w całości lub w części żądania strony objętego przedmiotem zaskarżonej decyzji (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2024 r., III USKP 92/22, LEX nr 3687130). Zgodnie drugim zdaniem tego przepisu zmiana lub wykonanie decyzji lub orzeczenia nie ma wpływu na bieg sprawy. Nie ulega wątpliwości, że w okolicznościach sprawy skarżąca nie wycofała skargi, zaś w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych nie jest dopuszczalne zawarcie ugody (art. 477¹² k.p.c.), a strony zgłosiły niedopuszczalność wydania wyroku przez Sąd Najwyższy. O umorzeniu niniejszego postępowania mogłaby przesądzać tylko zbędność wydania wyroku, która w specyfice postępowania z zakresu ubezpieczeń społecznych wystąpiłaby wówczas, gdyby decyzja o ponownym ustaleniu wysokości emerytury policyjnej z dnia 9 października 2024 r. w pełni uwzględniałaby żądanie skarżącej. Tak jednak nie jest, co zostało potwierdzone w piśmie skarżącej z dnia 3 grudnia 2024 r. Decyzja Ministra stanowiąca podstawę przywrócenia wysokości świadczenia wraz z wyrównaniem (bez odsetek) została wydana na podstawie art. 8a ustawy zaopatrzeniowej. Oznacza to, że podstawą faktyczną jej wydania było stwierdzenie, że skarżąca w istocie pełniła służbę na rzecz państwa totalitarnego, choć z uwagi na jej krótkotrwałość oraz rzetelne wykonywanie zadań i obowiązków po dniu 12 września 1989 r. Minister odstąpił od wyciągnięcia wobec skarżącej konsekwencji przewidzianych w ustawie. W niniejszym postępowaniu przedmiotem sporu jest przede wszystkim zaklasyfikowanie służby skarżącej jako służby na rzecz państwa totalitarnego lub odmowa dokonania takiej klasyfikacji. Umorzenie postępowania kasacyjnego zainicjowanego skargą ubezpieczonej oznaczałoby, że

w obrocie prawnym zostanie wyrok Sądu Apelacyjnego, w którym taką kwalifikację potwierdzono. Takie zakończenie sprawy korespondowałoby z kierunkiem decyzji Ministra, jednak nie byłoby spójne z żądaniem skarżącej. Odwołująca się ma prawo do sądowego potwierdzenia, czy ziściły się przesłanki pozbawiające ją części emerytury. Przedmiotem sprawy nie jest tylko wysokość należnego świadczenia. Poza tym ewentualne pozostawienie w obrocie prawnym wyroku Sądu Okręgowego nie tylko pozwoli na otrzymanie świadczenia z wyrównaniem, ale również może w dalszej kolejności umożliwić dochodzenie odsetek. Wobec powyższego umorzenie niniejszego postępowania kasacyjnego nie jest możliwe. Dlatego Sąd Najwyższy przystąpił do merytorycznego rozpoznania sprawy.

O zasadności skargi zadecydowały zarzuty dotyczące przepisów prawa materialnego. Należy, po pierwsze, przypomnieć, że w utrwalonym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, iż w ujęciu „instytucjonalnym” sam fakt pełnienia służby w określonej jednostce może wypełniać kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa”, mimo braku po stronie odwołującego się indywidualnych działań bezpośrednio zmierzających do naruszania podstawowych praw i wolności człowieka (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2023 r., II USKP 120/22, OSNP 2023 nr 9, poz. 104). W wyroku tym podkreślono, że „naruszanie podstawowych praw i wolności człowieka” jest wypadkową działań „instytucjonalnych” oraz „indywidualnych”, wyjaśniając, że „totalitaryzm” jako cecha określonego państwa jest wypadkową indywidualnych działań łamiących podstawowe prawa i wolności, ale również realizuje się w „kooperatywnych działaniach” ludzi skupionych w instytucjach, których zadaniem jest ograniczanie praw i wolności obywateli. Ponadto w wyroku z dnia 18 kwietnia 2023 r., I USKP 40/22, OSNP 2023 nr 11, poz. 126, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że przy dokonywaniu oceny prawnej służby z perspektywy art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, bierze się pod uwagę przede wszystkim formację, w której pełniona była służba, a także zajmowane stanowisko czy stopień służbowy oraz przebieg służby. Określenie formacji/instytucji (z uwzględnieniem jednostek wymienionych w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej) ma istotne znaczenie z uwagi na to, że zakres i przedmiot ich działalności może *prima facie* potwierdzać, że były one bezpośrednio ukierunkowane na realizowanie charakterystycznych dla ustroju totalitarnego zadań i funkcji i takie zadania

wykonywali wszyscy - bez wyjątku - funkcjonariusze służący w danej jednostce organizacyjnej, stanowiący jej strukturę, bez której niemożliwe byłoby wykonywanie przypisanych tej jednostce zadań. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę w pełni potwierdza trafność poglądu wyrażonego między innymi w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2023 r., III USKP 52/23 (OSNP 2024 nr 7, poz. 73), że skoro art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej łączy służbę na rzecz totalitarnego państwa z samym podjęciem służby w instytucjach i formacjach w tym przepisie wymienionych, to można przyjąć, że istnieje domniemanie faktyczne (wynikające z informacji o przebiegu służby potwierdzającej służbę w tych jednostkach - tak też w uchwale III UZP 1/20, pkt 60), że służba w nich była służbą na rzecz totalitarnego państwa. Domniemanie to może być obalone w procesie cywilnym, o czym była już wyżej mowa. Nie jest więc tak, że to na organie rentowym ciąży obowiązek udowodnienia (art. 6 k.c. w związku z art. 232 zdanie pierwsze k.p.c.), że dany funkcjonariusz uczestniczył w łamaniu praw człowieka i obywatela. W sytuacji, gdy potwierdzona zostaje służba w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ust. 1 ustawy z o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, to ciężar dowodu przechodzi na ubezpieczonego. Tak też przyjął Sąd Najwyższy w uchwale III UZP 1/20, w której stwierdził, że razie stosownego zarzutu przeciwko podstawie tej informacji, sąd będzie zobowiązany do rekonstrukcji przebiegu służby w konkretnym wypadku. Jednocześnie w swoich rozważaniach Sąd Apelacyjny wyraził jednak pogląd, że kryterium pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa podlega sądowej weryfikacji, ale jedynie w zakresie formalnej przynależności konkretnego funkcjonariusza do instytucji wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej (s. 20). Również taka wykładnia nie jest prawidłowa w świetle przytoczonych poglądów Sądu Najwyższego. W dalszej części uzasadnienia Sąd przywołuje uchwałę III UZP 1/20, prowadząc rozważania mające na celu indywidualną ocenę służby skarżącej. Nie jest jednak jasne, którą wykładnię przepisów Sąd uznał za właściwą w sprawie. Bez dokonania prawidłowej wykładni przepisów prawa materialnego, zwłaszcza w złożonym stanie faktycznym, nie było możliwe dokonanie niebudzącej wątpliwości subsumpcji i ta okoliczność ostatecznie przeważała o potrzebie uchylenia wyroku i dokonania ponownej oceny stanu faktycznego z prawidłowo zrekonstruowaną kluczową normą prawa materialnego.

Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Apelacyjny winien uwzględnić dotychczasowy dorobek orzecniczy i dokonać oceny ustalonego stanu faktycznego z uwzględnieniem znaczenia domniema zawartego w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej oraz możliwości jego obalenia w toku postępowania, która to możliwość nie wybrzmiała jednoznacznie z uchylanego rozstrzygnięcia. Oceny, czy skarżąca wykonywała służbę na rzecz totalitarnego państwa należy bowiem dokonać na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka służących reżimowi komunistycznemu.

Niezależnie od powyższego wskazania, trzeba zauważyć, że wobec odwołującej się organ rentowy w zaskarżonej decyzji zastosował mechanizm z art. 15b ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej. To rozwiązanie zostało przez Sąd Najwyższy uznane za niezgodne z Konstytucją RP (zob. wyrok z dnia 12 września 2023 r., III USKP 52/23, OSNP 2024 nr 7, poz. 73), a tym samym nie może kształtować sytuacji prawnej ubezpieczonej, czego Sąd odwoławczy nie dostrzegł.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku.

[SOP]

[r.g.]